

נושאים לכתיבה ולדין

הנושא הרחב "מולדת – בית, ארץ, מדינה" מעלה שורה של סוגיות ושאלות – מקצתן אוניברסליות ומקצתן ייחודיות לעם היהודי ולמדינת ישראל. כל אחד מן הנושאים שלהלן מציע התבוננות בנושא מהיבט מסוים. הנושאים מקושרים למאמרים ולטקסטים מאת סופרים, אנשי רוח והוגי דעות, מסאים ועיתונאים. למקצת הנושאים נוספה הדרכה לפיתוח הנושא.

רשימת הנושאים:

1. המולדת ועיצוב התרבות הלאומית
2. המולדת - ערובה נגד התבוללות?
3. מחויבות למדינה
4. הקשר לארץ - על דרך השלילה (זכרון הגלות) או על דרך החיוב (טוב הארץ)
5. קוסמופוליטיות או פטריוטיזם
6. המולדת שלי - שייכות או נוחות?
7. אין לי ארץ אחרת?
8. מולדת חדשה
9. גולה ומולדת - והעם היהודי
10. מולדת - הגדרות שונות
11. חווית המפגש עם הארץ - פסיפס אנושי
12. כאב שתי המולדות
13. האם חינוך לאהבת מולדת הוא רצוי ואפשרי?
14. ראיונות עם עולים

הצעות נוספות לטענות מובילות

מסלול א: היגד ממאמר כטענה מרכזית

נושא 1: המולדת ועיצוב התרבות הלאומית

[אבי שגיא וידידיה שטרן](#): בהעדר ההיבט המדיני-ארגוני [של המושג מולדת] מידלדלת

יכולתו של היחיד להיות שותף לעיצוב הווייתו התרבותית והלאומית. (פסקה 10)

דוגמאות לניסוחים חלופיים או משתמעים

המולדת מאפשרת לאדם החי בה להשפיע על עיצוב התרבות והחברה של הלאום שהוא שייך אליו.

עצם החיים במדינה יהודית הופך כל מעשה של היחיד בה לחלק מעיצוב התרבות וההוויה הלאומית.

יהודי שחי בחו"ל משפיע הרבה פחות מיהודי החי בישראל על עיצוב התרבות והלאומיות היהודית.

הדרכה לפיתוח הנושא

השאלה העולה מן ההיגד המצוטט היא מה תורמת המסגרת המדינית – בהקשר שלנו: מדינת ישראל – לזהות היהודית של כל אחד ואחד מאתנו על היבטיה התרבותיים. האם זהות זו אפשרית ללא המסגרת הזאת? מה ילך לאיבוד? השאלה מתחדדת לאור ההיסטוריה היהודית – שבה דווקא הוכחה האפשרות לשמר את הזהות היהודית ואף לפתח תרבות ייחודית גם ללא מסגרת מדינית. ואולם כיום – בהיעדר הדבק הדתי-הלכתי, לפחות בעבור חלק מן היהודים החיים מחוץ לישראל – נראה שהמשך ההוויה היהודית מוטלת בספק (תופעת ההתבוללות). בהיגד המצוטט הכותבים מדגישים בעיקר את יכולתו של היחיד להשפיע על עיצובה של הזהות התרבותית-לאומית. האם מדינת ישראל, המוגדרת כמדינה יהודית, אכן מעודדת פעילות של יחידים לעיצוב התרבות הלאומית? אפשר לטעון שכל עשייה תרבותית במדינה יהודית תורמת ממילא להיווצרות ההוויה התרבותית הלאומית. בעשייה זו נכללות פעילויות מוסדיות במסגרת מערכת החינוך, מכינות קדם-צבאיות ומדרשות ללימוד יהדות וכדומה, אבל גם ספרים שנכתבים, הצגות תאטרון, שירים מולחנים, כינוסים מדעיים, פעילות התנדבותית וטיולים בשביל ישראל – כל אלה הם חלק ממה שמרכיב את ההוויה התרבותית-לאומית, וכל האזרחים – צעירים ומבוגרים – בהשתתפותו בה תורמים לעיצובה. יש מקום לבחון את השאלה בהשוואה למצבם של יהודים מחוץ לישראל – בארצות הברית למשל; אין ספק שהם תורמים לתרבות האמריקאית, אבל השאלה באיזו מידה הם תורמים לתרבות היהודית. כנגד זאת אפשר לטעון שההיסטוריה של העם היהודי מוכיחה שעם יכול לפתח תרבות מקורית ויצירה ענפה ללא מסגרת של מדינה. בנסיבות הללו מילאה את תפקיד המסגרת המדינית – המסגרת של הקהילה היהודית שנבדלה מתרבות סביבתה.

טקסטים נוספים: [ערן לרמן ואדוארד רטיג](#), א"ב יהושע ([שיעור מולדת](#), [גלות](#)), [אמנון](#)

[רבינשטיין](#)

נושא 2: המולדת – ערובה נגד התבוללות?

<p>א"ב יהושע: המולדת והלשון הלאומית והמסגרת המחייבת הם מרכיבי יסוד בזהות הלאומית של כל אדם. לכן אינני יכול להצביע על ישראלי אחד שהוא מתבולל, כשם שאין צרפתי בצרפת שהוא צרפתי מתבולל [...]</p>
<p>דוגמאות לניסוחים חלופיים או משתמעים</p> <p>עצם החיים במדינת ישראל הם ערובה נגד התבוללות.</p> <p>המולדת היא המסגרת המאפשרת את מימוש הזהות הלאומית ואת שימורה.</p>

הדרכה לפיתוח הנושא

מושג מרכזי בנושא "מולדת" הוא ההתבוללות. תנאי מוקדם לכתיבה ולדיון בנושא זה הוא שהמושג יהיה נהיר, ולשם כך אפשר להיעזר במילון ובאנציקלופדיה או במקורות מידע אחרים.

תופעת ההתבוללות מדאיגה בהיקפה, ומאיימת על המשך קיומן של קהילות יהודיות בארצות הברית. ההתבוללות אינה תופעה חדשה. במאות ה-19 וה-20 היא מוכרת בארצות אירופה שבהן יהודים זכו לשוויון זכויות (מלא או חלקי), ויכלו להיטמע בחברה הלא-יהודית ולרוב לשפר בדרך זו את מעמדם החברתי והכלכלי. התופעה נפוצה יותר בחברה בת זמננו שבה הדת אינה תופסת מקום מכריע בזהותו של אדם. בדרך כלל מדובר בתהליך הדרגתי ורב-דורי, והוא מואץ על ידי נישואי תערובת. המתבולל הוא בדרך כלל אדם השייך למיעוט והוא מעוניין להשתלב בחברה ובתרבות השלטת. החיים במולדת "מחסנים" מפני התבוללות הודות להשתייכות אל התרבות השלטת.

זהות יהודית מחוץ למדינת ישראל כרוכה במודעות עצמית, בהשתייכות פעילה לקהילה יהודית, ודורשת מאמץ ולעתים מאבק לשמור על היבדלות; מכל זאת פטור היהודי החי בארץ. הזהות היהודית במדינת ישראל באה לידי ביטוי בחיי השגרה ובאורח החיים מינקות ועד זקנה (לוח השנה והחגים, השפה, מערכת החינוך).

עוד אפשר לבסס את הטיעון בהיגד נוסף מן המאמר: "הזהות הישראלית-יהודית מתמודדת עם כל מרכיבי החיים דרך המסגרת המחייבת והריבונית של מדינה בטריטוריה מוגדרת. ולכן היקף היישום שלה בתוך החיים הוא לאין ערוך מלא ורחב ומשמעותי מיהודיותו של יהודי אמריקני. [...] יש בעובדה הזאת כאבים ותסכולים אבל יש גם הנאת החופש של היותך

בביתך שלך."

כנגד טענה זו אפשר לטעון כי הערובה העיקרית נגד התבוללות היא דווקא מסגרת דתית, ולמעשה המושג 'התבוללות' מקורו באורח חיים דתי, ואין הוא רלוונטי בהקשר של מסגרת חילונית.

טקסט נוסף: [תחאוכו](#) (מנקודת מבט לא יהודית)

נושא 3: מחויבות למדינה

א"ב יהושע: הישראליות אינה בגד שאפשר להחליפו בעת מצוקה.

הצעה לניסוח חלופי

הקמת מדינת ישראל יצרה מחויבות של יהודים למדינתם, ואין זה ראוי לעזוב אותה כשהתנאים בה נראים בלתי נוחים או כשבמקום אחר יש תנאים נוחים ומפתים יותר.

הדרכה לפיתוח הנושא

בעבר, יהודים שסבלו בארצות מגוריהם מרדיפות ומגזרות וממצוקה כלכלית – נדדו למקומות שבהם קיוו לתנאים טובים יותר. כך היגרו יהודים ממרכז אירופה למזרחה, וממזרח אירופה לאמריקה. תופעת ההגירה אינה ייחודית ליהודים. גלי הגירה הם חלק בלתי נפרד מן ההיסטוריה האנושית – בעקבות מלחמות ושינויים פוליטיים, ולצורך שיפור תנאי החיים. ואולם מצבם של היהודים היה ייחודי, מפני שהמקום שגרו בו לא היה מולדתם במלוא מובן המילה. הקמתה של מדינת ישראל שינתה את מצבו של היהודי, והיא מאפשרת לו הרגשת שייכות מוחלטת למולדת משלו, ועם זאת היא תובעת ממנו מחויבות ונאמנות. מעתה הוא גם נקרא לזנוח את דרכי החשיבה על השלטון ואת ההרגלים ואורחות החיים של הגלות. טיעון זה מעמיד את טובת הכלל – שמירה על קיומה ועל חוסנה של המדינה – מעל טובתו של הפרט.

נקודת המוצא יכולה להיות גם היגדים ממאמרים אחרים.

לדוגמה:

- **שמואל שניצר:** אם לפנים הייתה [ארץ ישראל] המגנט שמשך אליו את כל היהודים, היום כל משרה טובה בנכר יש לה כוח משיכה רב יותר. (פסקה 13)

- **שמואל שניצר:** יכולתנו לזכור [...] היא שקשרה אותנו אל הארץ קשר שמהותו שונה מכל קשרים שבין אומות העולם וארצותיהם. (פסקה אחרונה)
- **יהודה לפידות:** יש לחדש את הגאווה הלאומית בנאמנות למולדת, לדגל ולהמנון הלאומי.

טקסטים נוספים: [אבנר בן-עמוס ודניאל בר-טל](#), [דאה הדר](#), [אייל מרקוס](#)

🕒 [מסלול ב: היגדים נוגדים](#)

במסלול זה הנושא לכתיבה ולדין הוא במבנה של **דילמה** - עימות בין שני טיעונים נוגדים המתייחסים להיבט אחד.

נושא 4: הקשר לארץ – על דרך השלילה (זיכרון הגלות) או על דרך החיוב (טוב הארץ)

זיכרון הגלות	זיכרון הנופים והחברים
אבי שגיא וידידה שטרן: [המולדת] נקנית בכל פעם מחדש באמצעות ההיזכרות בחלופה הקשה של חיי נדודים בסוכות דלות בשטחי ההפקר שבמדבר. (פסקה שנייה)	אריק איינשטיין: פתאום אני רוצה הביתה חזרה אל הביצה / לשבת בכסית ולצחוק עם משה ועם חזקל. / תן לי חתיכת תבור תן לי חתיכת כינרת / אני אוהב להתאהב בארץ ישראל קטנה, / חמה ונהדרת.

הדרכה לפיתוח הנושא

מן ההיגדים עולות שתי דרכים לחיזוק הקשר לארץ: הבלטת החיובי שבמולדת או איום ברע האורב מחוץ למולדת. הנחת המוצא של ההיגדים היא שהקשר לארץ אינו מובן מאליו וצריך לבנות אותו, לבסס אותו ולחזק אותו.

את השאלה העולה משני ההיגדים המובאים אפשר לנסח כך: על מה ראוי לבסס את הקשר של הישראלי למולדת: על זיכרון הגלות ומוראותיה (ובראשם כמובן השואה) או לחלופין על הזיקה לנוף, לשפה, לתרבות, לחברים, בדומה לאופיו של הקשר למולדת בעמים אחרים? והקשר יכול להתבסס על התנ"ך ועל המסורת היהודית: ארץ האבות, ההבטחה האלוהית, הכיסופים לציון בסידור התפילה, מצוות יישוב הארץ ועוד.

או: האם לעם היהודי יש הפריווילגיה להיות עם ככל העמים שבעבורם המולדת היא מובנת מאליה, או עליו לטפח את זיכרון השואה ואת החשש מן האנטישמיות (העלולה לגאות) כדי לחזק את הקשר של היהודים אל מולדתם?

את השאלה המורכבת הזאת אפשר לקרב אל התלמידים בהקשר לשאלה השנויה במחלוקת על המסעות לפולין: האם זו הדרך הנכונה לחנך בני נוער לזהות יהודית ולפטריוטיות ישראלית? האם המחויבות למדינת ישראל צריכה להיות מושתתת על "שלילת הגולה", סכנת האנטישמיות, הגירוש וההשמדה או על היבטים חיוביים כמו הרגשת שייכות, קשר לנופים, לשפה ולתרבות וכדומה.

העיון במאמרים מצביע על שני סוגים של אמירות: אמירה כללית, פילוסופית, תאורטית לעומת אמירה אישית רגשית הנובעת מניסיון חיים.

אחד מכיווני הפיתוח של החיבור עשוי להיות יישומי: מה הדרך היעילה והראויה לטיפול הזיקה לארץ במערכת החינוך: להצביע על החיובי ועל הטוב שיש בארץ או להצביע על האיום שטומנת בחובה הגלות.

טקסטים נוספים: [עוז אלמוג, דוד בן-גוריון](#) (נאום), [עמוס עוז](#) ("האם כל זה היה כדאי"), [אמנון רובינשטיין, שמואל שניצר, גרשון שקד](#)

נושא 5: קוסמופוליטיות או פטריוטיזם

פטריוטיזם	קוסמופוליטיות ואינדיווידואליזם
<p>אבנר בן-עמוס ודניאל בר-טל: הגדרת הפטריוטיזם בימינו היא 'נאמנות ומסירות לארץ המולדת' [...] זיקה זו מבוססת על מניעים אנושיים בסיסיים, ובאה לידי ביטוי בחברות רבות דרך אמונות המביעות בעיקר השתייכות, אהבה, דאגה, אכפתיות ונאמנות [...] מהסוג 'אני אוהב את ארצי', 'אני נאמן לעמי', 'אני מוכן להקריב את עצמי למען מולדתי'.</p>	<p>אבי שגיא וידידיה שטרן: המושג מולדת מתרוקן מתוכן הן בעיניו של הקוסמופוליסט, שרואה בעולם כולו את ביתו, והן בעיניו של האינדיווידואליסט, שרואה בביתו את כל עולמו.</p>

הדרכה לפיתוח הנושא

נקודת מוצא לכתיבת המאמר עשויה להיות הגדרת שלושת המושגים – הגדרה צרה או רחבה (כולל התייחסות לאטימולוגיה של כל אחד מן המונחים). על הכותב להסביר את שלוש השקפות העולם ואת דרכי ההתנהגות הנובעות מהן, ולקשור אותן ל"מולדת". הכותב ידון בהשקפות העולם האלה על החיוב ועל השלילה שבהן, יעריך ויבקר אותן ויביע את דעתו עליהן או את העדפתו.

כל אחד משלושת המושגים צמח על רקע היסטורי, חברתי, אידאולוגי ותרבותי מסוים, ובכל אחד מהם חלו תמורות לאורך הזמן. להלן כמה נקודות לחיוב ולשלילה על כל אחת מהשקפות העולם הללו:

האינדיווידואליזם מעמיד את היחיד במרכז. האינדיווידואליסט שומר על עצמיותו, אינו מושפע מלחץ חברתי ואינו נוהה אחר אפנות ודעות של הרוב. לפי השקפת עולם זו החברה נועדה לשמש מנוף לפיתוחו של היחיד, ולא ההפך. כך גם המולדת – מטרתה לשפר ולהיטיב את מצבו של הפרט, ולא להפך.

קוסמופוליטיות פירושה שהאדם רואה את עצמו אזרח העולם. לפי גישה זו אין היחיד חש זיקה למדינה, ללאום, למקום הולדתו. גישה זו מדגישה את המשותף לכלל בני האדם. הקוסמופוליטן תאב נדודים ובעל סקרנות להכיר אורחות חיים אחרים. כיוון שאינו חש שייכות למקום הוא עשוי להיות תלוש מן המציאות החברתית והתרבותית שסביבו וחסר שורשים. ברור אפוא שהקוסמופוליטן לא רואה שום חשיבות במולדת. חשוב להעיר שאף כי הרעיון עשוי לקסום לרבים, בפועל רק יחידים שהשתייכו לשכבת עילית צרה מימשו בחייהם את הרעיון הזה.

פטריטיזם פירושו אהבה למולדת, דבקות בה, נאמנות מלאה כלפיה. לפי גישה זו קיומה של המדינה הוא ערך לעצמו. הפטריטיזם כרוך במסירות ובנכונות לווייתור ולהקרבה עצמית. פטריטיזם קיצוני עלול להביא את האדם לעיוורון מוסרי, לצייתנות מלאה ולחוסר ביקורתיות. ההיסטוריה רצופה מלחמות לא צודקות שלובו בידי מנהיגים שידעו לנצל את רגש הפטריטיזם של בני עמם בהציגם אותו כרעיון נשגב – בעוד שלמעשה הוא שירת אותם למטרות לא ראויות.

הכותב יכול לבדוק את היחסים בין הגישות השונות ואת אפשרות השילוב ביניהן. למשל אחת השאלות שאפשר להעמיד היא באיזו מידה אדם יכול להיות אינדיווידואליסט ופטריוט בעת ובעונה אחת, או האם קוסמופוליטן ידחה את רעיון המדינה בכל מקרה. אחד הכיוונים שאפשר להציע לכתיבה או לדיון בנושא זה הוא תשובה על השאלה: "**האם אני פטריוט/ית?**"

טקסטים נוספים: [טלילה אלירם](#), [עוז אלמוג](#), [הנרי וסרמן](#), [יהודה לפידות](#)

נושא 6: המולדת שלי – שייכות או נוחות?

שייכות	נוחות
סִנְקָה (פילוסוף רומי): אין אדם אוהב את מולדתו מפני שהיא גדולה, אלא מפני שהיא שלו.	פאקוביוס: באשר טוב לי שם מולדתי.

הדרכה לפיתוח הנושא

מוצגות כאן שתי השקפות עולם שונות, שתי גישות לחיים, באמצעות אמרות כנף שהיו לפתגמים: האחת נוטה אל הרגשי והאידיאלי, והשנייה – עניינה במעשי, בתועלת. הפתגם מנסח בתמציתיות אמת חיים על טבע האדם ועל דרכו בעולם, מעלה טיעון בדבר חוקיות מסוימת בהתנהגות האנושית, ומבקש לשכנע באמת שלו. לפתגם שתי מטרות הכרוכות זו בזו – האחת חינוכית והאחת הגותית פילוסופית.

הרעיון המובע בפתגם הראשון הוא כי אהבתו של האדם למולדתו, לארץ שבה האדם נולד, מוצגת כהנחת יסוד אוניברסלית. גישה זו תוביל לנאמנות למולדת ותחייב שהייה וחיים בה. הגישה השנייה תוביל לנדודים אל המקום אשר בו ימצא האדם את סיפוקו האישי ואת תנאי החיים שייטיבו עמו.

"באשר טוב לי שם מולדתי" – פתגם זה כאילו נאמר מפיהם של הישראלים והיהודים החיים בארצות הברית, כפי שמציג אותם א"ב יהושע במאמרו. שגיאה ושטרן היו דוחים ככל הנראה את האמור בו כפי שדחו האינדיווידואליזם והקוסמופוליטיות. נדמה ששני המאמרים היו מאמצים את המימרה הראשונה.

על התלמיד לדון בשתי הגישות המוצגות בפתגמים, להרחיב את האמירות הדחוסות ולפתח את המשתמע מהן. אפשר לקשר את הגישות ואת הדיון בהן לתולדות עמנו ולמדינת ישראל, ורצוי להמחיש אותן בדוגמאות מן ההיסטוריה הרחוקה והקרובה ומן ההווה. ראוי להסתמך על המאמרים הראשיים ולעמוד על דמיון או שוני בין הגישות הללו ובין הנאמר בהם. קולו האישי של התלמיד יבוא לידי ביטוי בהעדפת היגד אחד על חברו, כאמת חיים צודקת יותר, כלקח מן ההיסטוריה וכדומה.

אחד הכיוונים שאפשר להציע לכתיבה או לדיון בנושא זה הוא: "המולדת שלי היא...".

טקסטים נוספים: [אבנר בן-עמוס ודניאל בר-טל](#), [דאה הדר](#), [הנרי וסרמן](#), [א"ב יהושע](#), [אייל מרקוס](#), [שמואל שניצר](#), [גרשון שקד](#), [רענן שקד](#)

נושא 7: אין לי ארץ אחרת?

יש מקום אחר	אין לי ארץ אחרת
<p>– א"ב יהושע: "לא במקרה מפוזרים כבר יותר מחצי מיליון ישראלים מחוץ לישראל. אם הזהות היהודית יכולה להזין את עצמה בלימוד של טקסטים ובחפירה בזיכרונות, ופה ושם בהתעסקות קהילתית; וכל עוד השליחים היעילים של חב"ד מספקים שירותי דת ויהדות אינסטנט בכל מקום על פני כדור הארץ – מה הבעיה, בעידן הגלובלי, לקחת את הילדים הישראלים ולגלות למקום היי-טק? הרי גלעין הזהות הוא נצחי ונגיש בכל מקום."</p> <p>– דאה הדר: "בדור שלי, מותר לראות בישראל עוד מקום בין הרבה מקומות."</p>	<p>– אהוד מנור (שורה משיר): אין לי ארץ אחרת, גם אם אדמתי בוערת. (לחן קורין אלאל)</p> <p>– עליזה ציגלר: בית בשבילי הוא המקום הזה. הארץ הזאת. [...] לי אין מקום אחר.</p> <p>– גרשון שקד: אני משוכנע שארץ-ישראל היא המקום האחד שאדם יהודי עשוי לשמור בו על זהותו השלמה והעצמאית.</p> <p>– עוד מתוך ג' שקד: כאשר כתב ברנר בשנת 1911 את מכאן ומכאן הוא צייר באורח פסימי מאוד את עם ישראל ואת ארץ ישראל ואת היחסים שביניהם – ציור שלילי ומכוער למדי – אך סיכם: "אפשר מאוד שכאן אי אפשר לחיות... אך אין מקום אחר".</p>

נושא 8: מולדת חדשה (וראו גם להלן נושא 9).

"הכול זר"	"מקום שמקבלים אותך"
<p>– אהרן אפלפלד: שנה תמימה התלבטנו בין אולם לאולם [באוניברסיטה העברית]. הכל זר, רחוק, [...] מה לא עשינו כדי להיות דומים להם [לילידי המקום], אבל ההרגשה</p>	<p>גרשון שקד: מאז היו בעיני שני האנשים שהושיטו לי עזרה בלא שנתבקשו לכך</p>

<p>הנכלמת, ככל שניסתה להתכחש לעצמה, נצרבה עוד יותר. מלאך רוצה, מלאך קשה, לא חדל ללחוש: לא כאן מקומכם. – סמי מיכאל: חשתי תחושת זרות שהייתה לא מנת חלקי בלבד אלא מנת חלקם של כל העולים החדשים שהגיעו ובנפשם מציאות של עולה.</p>	<p>– תמציתה של ארץ- ישראל. מקום שמקבלים אותך בעצם מסיבה הפוכה לסיבה שהכול דחו אותך במקומות אחרים.</p>
--	---

[טקסטים נוספים: אווה הופמן, יולי חרומצ'נקו, אלאונורה לב, יוליה מירסקי, חוה פנחס-כהן, מאיה קגנסקיה](#)

© [מסלול ג: היבט בחתך רחב](#)

נושא 9: גולה ומולדת – והעם היהודי

היחס בין המושגים 'גולה' ו'מולדת' עובר כחוט השני במאמרים רבים. טקסטים רבים מנסים להצדיק את הצורך של העם היהודי במולדת ואת זכותו שלו להיאחז בארץ, ואף עוסקים בשאלה אם יש טעם בקיומה של המדינה. ברבים מן המאמרים יש התמודדות עם שאלות הקשורות לגולה ולתפוצות (או הפזורה היהודית), ובהם שאלת היחס של הישראלים אל הגולה, יחסי הגומלין בין הקהילות יהודיות מחוץ לישראל ובין ישראל, תופעת הירידה והעלייה ועוד.

השאלות הללו נדונות במאמרים רבים שבקובץ הזה, מתוך נקודות מבט שונות:

- נקודת מבט יהודית ונקודת מבט ישראלית
- התנועה הציונית כמגשרת בין הגלות למולדת
- היחס לארץ ישראל כארץ קודש או כמקום ככל המקומות

[מאמרים: דוד בן-גוריון, דאה הדר, א"ב יהושע, יהודה לפידות, לרמן ורטיג, עמוס עוז, מוקי צור, אמנון רובינשטיין, אליעזר שביד, שמואל שניצר, גרשון שקד, הארון תחאוכו, ועוד.](#)

טענות שאפשר לגזור (או להציגן כטענות נגד):

- רק בארץ ישראל יכול היה העם היהודי להקים את מולדתו.
- ללא מדינה לעם היהודי קיימת סכנה להמשך קיומו של העם.
- היהודים במדינת ישראל אינם אלא קהילה יהודית בדומה ליהדות ארצות הברית.

נושא 10: מולדת – הגדרות שונות

אין דומה הגדרה של אדם אחד למושג 'מולדת' להגדרה שייתן אדם אחר. ההגדרות נובעות מניסיון חייו של הכותב ומהשקפת עולמו. מדובר אפוא בהגדרות שיש בהן מן האישי והעשויות להתרחק מן ההגדרה המילונית-אנציקלופדית. רבים הם הרואים במולדת צורך אנושי בסיסי ואוניברסלי, ומנקודת המבט היהודית צורך קיומי, ויש הרואים במולדת מושג שלילי ומזיק, או מושג בלתי נחוץ שזמנו חלף.

הנה הגדרות הבאות במאמרים או עולות מהם:

אבי שגיא וידידיה שטרן: "מקובל להבדיל בין שתי משמעויות של 'מולדת': האחת – הבית הראשוני של האדם, והאחרת – המסגרת המדינית שבתוכה הוא מתקיים."
א"ב יהושע: לפי המאמר המולדת היא מקום שבו עם ריבוני מקבל עליו אחריות מלאה לכל היבטי החיים – המעשיים והתרבותיים.

אליעזר שביד: "כל תנועה לאומית, השואפת לאשר את תודעת אחדות עמה במסגרת מדינית, נאחזת בארץ מסוימת שהיא המולדת."
הנרי וסרמן רואה במושג 'מולדת' (בלטינית: patria; בגרמנית: Vaterland; בצרפתית: Patrie) מושג יסוד מחולל-לאומיות לצד 'עם' ו'אומה'. לדבריו, למושג זה היסטוריה ארוכה: "המילה 'מולדת' הייתה קיימת במשך מאות בשנים [...] כאבן שזמנה אין לה הופכין. אחר כך היא שימשה כלי שרת בידי שליטים מכל הסוגים לשם חיזוק שררתם האישית". בתקופת ההשכלה "היא סיפקה שורש לשוני למושג-יסוד אחר" שנועד לספק את הכמיהה להעניק לחיים משמעות שמעבר לקיום היום-יומי ואת התיאבון לשררה – "אהבת מולדת".

טקסטים נוספים: [אלאונורה לב](#), [יהודה לפידות](#), [חנה פנחס-כהן](#), [יעקב שץ וש' אריאל](#) (לקסיקון), [פתגמים](#).

הדרכה לפיתוח הנושא

על התלמיד לחפש במאמרים אחדים הגדרות שונות למילה "מולדת" – בין שהן כתובות

במפורש בין שהן משתמעות מן הטקסט. עליו לנסח במידת הצורך את התיאורים ואת ההסברים המופיעים במאמרים כהגדרות, והן יהיו הבסיס לכתיבתו. במאמר – התלמיד יכול לבחור הגדרה אחת ולבסס אותה או לעמת בין שתי הגדרות או יותר ולדון בהן ולהביע את דעתו עליהן. אחד הכיוונים שאפשר להציע לכתיבה או לדיון בנושא זה הוא הצעת הגדרה מורחבת מנקודת מבט אישית: "מולדת בשבילי היא...".

נושא 11: חוויית המפגש עם הארץ – פסיפס אנושי

במאמרים לא מעטים הכותבים נותנים ביטוי לחווייתם האישית, ומתארים את עלייתם לארץ (לפני קום המדינה ולאחר קום המדינה) ואת המפגש עם הארץ, אנשיה ונפיה. הכותבים מלזים את התיאורים בהבעת רגשות ומחשבות ובמסקנות ולקחים. לדוגמה הנה מובאות מדברי גרשון שקד וסמי מיכאל:

גרשון שקד: מאז היו בעיניי שני האנשים שהושיטו לי עזרה בלא שנתבקשו לכך – תמציתה של ארץ ישראל. מקום שמקבלים אותך בעצם מסיבה הפוכה לסיבה שהכול דחו אותך במקומות אחרים. אם בארץ הולדתי נדחיתי מכיוון שהייתי יהודי – כאן נתקבלתי מפני שהייתי יהודי, ללא כל קשר לאופיי ולהתנהגותי. (אין מקום אחר)

סמי מיכאל: מדינת ישראל כפי שפגשתי אותה ב-1949, בבוקר אביב יפה מאוד, למרגלות הכרמל, הייתה בשבילי חגיגה של ירק וצבע, אחרי הישימון העיראקי והכפור הפרסי ועם זאת היא גם נראתה לי כל כולה מעין מחנה מעבר על כל יושביה ומולידיה. (גבולות הרוח)

טקסטים נוספים: [אהרן אפלפלד](#), [אלאונורה לב](#), [סמי מיכאל](#), [מאיה קגנסקיה](#), [גרשון שקד](#).

הדרכה לפיתוח הנושא

על התלמיד לנסח טענה מרכזית ולבסס אותה על פי הטקסטים שקרא. את הכתיבה יש לגבש על פי היבטים ותת-נושאים ולהביא בכל אחד מהם סוגים שונים של חוויות, רעיונות ומסקנות. יש להימנע מכתיבה רשימתית (נקודות, סעיפים).

טענות אפשריות:

- חוויית המפגש עם הארץ אינה אחידה ומושפעת מגורמים שונים: אופיו של העולה וחינוכו, עוצמת הקשר שלו עם ארץ ההולדת, נסיבות העלייה – התקופה, תנאי הקליטה ועוד.
- חלום הארץ המובטחת עומד במבחן-המציאות בעצם העלייה לארץ.

נושא 12: כאב שתי המולדות

מובאה לדוגמה: "מתחת לשכבות הרוויות, המוארות, של עברית חמסינית פתוחה ותכליתית [...] – נשארתי פולנייה במחתרת. [...] המקום שממנו באתי נשאר בבחינת עסק לא גמור, מטריד נצחי בתודעה" (אלאונורה לב).

טקסטים נוספים: [אווה הופמן](#), [מיכאל הנדלזלץ](#), [אלאונורה לב](#), [יוליה מירסקי](#), [חווה פנחס-כהן](#), [הארון תחאוכו](#) – לעומת [שמואל שניצר](#).

נושא 13: האם חינוך לאהבת מולדת הוא רצוי ואפשרי?

מן המאמרים והטקסטים עולות כמה דרכים שבהן חינוכו ומחנכים לאהבת מולדת: שירי זמר (טלילה אלירם, יואב קוטנר), הכרת הארץ ונופיה (דוד בן-גוריון, חיים גורי), שיעורי מולדת (עוז אלמוג). יש כותבים המעוררים שאלה לגבי הלגיטימיות של החינוך לאהבת המולדת (ובראשם הנרי וסרמן).

[טקסטים מתאימים: טלילה אלירם, עוז אלמוג, דוד בן-גוריון \(פתח דבר\), אבנר בן-עמוס ודניאל בר-טל, חיים גרוסמן, הנרי וסרמן, חיים גורי, יהודה לפידות, רענן שקד.](#)

© [מסלול ד: ראיונות](#)

נושא 14: ראיונות עם עולים

הכתיבה או הדיון יתבסס על ראיון או ראיונות עם אנשים שחוו מעבר מארץ לארץ, ממולדת למולדת. אפשר למשל לראיין כמה אנשים שעלו לארץ כילדים; אפשר לערוך שני ראיונות – עם אדם שהגיע לארץ כפליט (לאחר השואה או מארצות ערב) ועם אדם שהגיע לארץ תוך ויתור על תנאי חיים טובים בארץ המוצא. על המראיין להתמקד במושג 'מולדת' ולברר את היחס של המרואיינים לארץ המוצא, לשפתה ולתרבותה לעומת יחסם לישראל, לעברית ולתרבות הישראלית.

לצורך בניית הטיעון אפשר לחלץ מתוך דברי אחד המרואיינים טיעון ולבסס אותו בעזרת המאמרים הראשיים או לבנות את הטיעון על ממצאים העולים מן הראיון או הראיונות. עוד אפשרות היא להכין שאלון ובו סדרת שאלות המבררת את עמדות הנשאלים ורגשותיהם כלפי ארץ המוצא לעומת עמדותיהם ורגשותיהם כלפי הארץ, שאלות על משבר המעבר, על ההתאקלמות, על הרגשת השייכות וההזדהות וכדומה. ייבחרו חמישה עד עשרה מרואיינים ששייבו על השאלון – ואפשר אף למיינם לפי קטגוריות שונות (כגון בני נוער ומבוגרים, נשים וגברים, ארצות מוצא שונות).

על בסיס הממצאים מן השאלון ובעזרת המאמרים הראשיים ייבנה את הטיעון.

[מאמרים מתאימים: אווה הופמן, מיכאל הנדלזלץ, יולי חרומצ'נקו, אלאונורה לב, סמי מיכאל, יוליה מירסקי, חוה פנחס-כהן, מאיה קגנסקיה, שמואל שניצר, גרשון שקד.](#)

הצעות נוספות לטענות מובילות

- מולדת בשבילי היא...
- המולדת שלי היא...
- האם כל עם מתלבט בשאלה מהי מולדת?
- האם אפשר לראות בישראל מולדת ובה בעת לחיות במדינה אחרת?
- כל אדם זקוק למולדת.
- אין לי ארץ אחרת – האומנם?
- "מולדת יש רק אחת" – האומנם?
- האם ישראלי הבוחר לחיות בארץ אחרת הוא "יורד" או "מהגר"?
- "בלי ארץ ובלי שפה לא ייכון עם" – האומנם גם בימינו?
- שתי ארצות לכל אדם – רעיון רצוי וגם אפשרי.
- ארץ אחרת – מלבד ארץ ישראל – תמיד תהיה לי ארץ נכר.
- מחויבותו של אדם לארץ שאינה מולדתו שונה ממחויבותו למולדתו.
- יש לחנך במדינת ישראל לאהבת המולדת.